

De tussenruimte

Wim Laumans

De nieuwe Denker des Vaderlands, Marli Huijer, vraagt aandacht voor de publieke tussenruimte. Het gebied waar we ons als mensen in bewegen en waar ieder van ons zich graag thuis wil voelen en zichzelf wil kunnen zijn.

Zij baseert zich hierbij op de filosofie van Hannah Arendt en citeert uit 'De menselijke conditie' p. 199: 'Publieke ruimte is de plaats van de ontmoeting (appearance) in de ruimste zin van het woord, namelijk het platform waarop ik verschijn aan anderen zoals anderen aan mij verschijnen, waar mensen niet louter bestaan als andere levende wezens of levenloze dingen maar nadrukkelijk acte de présence geven.'

Of zoals Ellen Geerlings het uitdrukt: 'Mensen verlangen iemand te zijn, als persoon gezien, erkend, gewaardeerd en gerespecteerd te worden.' (Kiezen of delen. p.189)

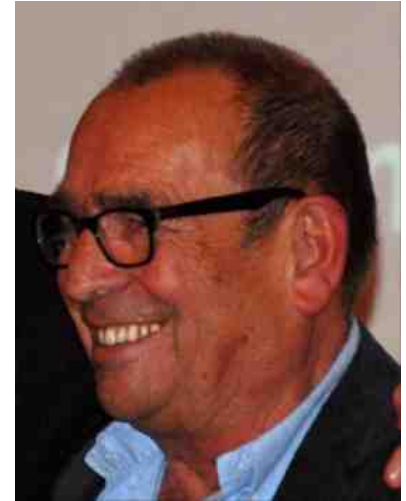
Van 'ik denk, dus ik ben' naar 'ik toon mij, dus ik ben'. (Hannah Arendt)
Niet wat in de persoon gebeurt doet er toe, maar wat tussen personen gebeurt. Dat is waar het feitelijk om gaat.

In de haptonomie spreken we van een bevestigende omgang met elkaar. Een bevestiging die wederzijds is. De overeenkomst tussen de haptonomie en de filosofie van Hannah Arendt is de nadruk op de persoonswording, die zij beschrijft als opnieuw beginnen, als een tweede geboorte: 'Met woord en daad voegen wij ons in de menselijke wereld in en deze invoeging is als een tweede geboorte, waarin wij het naakte feit van onze oorspronkelijke fysieke verschijning bevestigen en op ons nemen.' (Kiezen of delen. p. 190)

Voor Hannah Arendt is persoon zijn: zich tonen, manifesteren in de omgang met anderen, en is leven: tussen de mensen zijn.

Marli Huijer verwijst naar het project van Henk Oosterling, filosoof aan de Erasmus Universiteit en schrijver van het boek 'Geen woorden maar daden'.

Je bent altijd al betrokken op je medemens: 'In een wereld waarin alles met alles is verbonden – linked, logged, connected – is ook betrokkenheid bij het geheel onvermijdelijk.' (Het leven is niet

Wim Laumans

leuk als je je mond houdt. p.60)

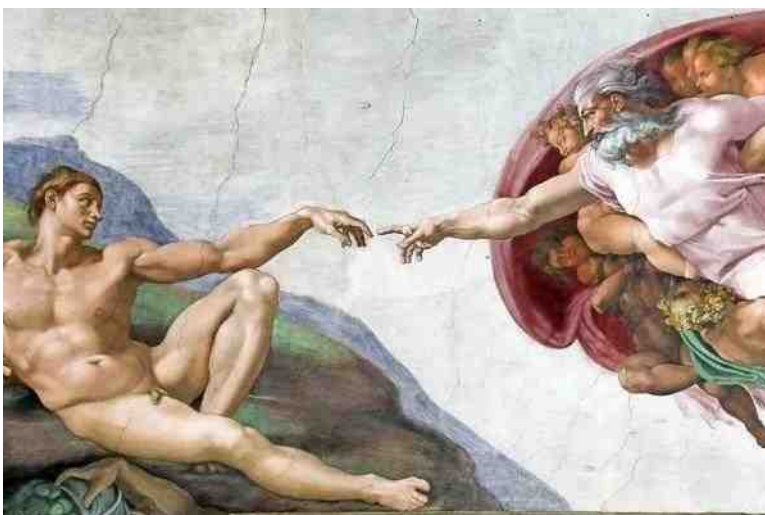
Zijn scholingsproject is een netwerkproject. 'De leerlingen krijgen een programma aangeboden met filosoferen en tuinieren, maar ook met yoga en koken. Het gaat erom sociale vaardigheden, emotionele vaardigheden en uiteindelijk ook de cognitieve vaardigheden van de leerlingen te versterken.

Dat gebeurt niet hiërarchisch, top down, maar uit inter-esse, letterlijk tussen zijn. Zo leren deze jongeren hun relationele netwerk uit te breiden vanuit het besef dat je elkaar nodig hebt om positief in het leven te staan.' (Het leven is niet leuk als je je mond houdt. p.60)

Ook van Henk Oosterling is de uitspraak: 'Een netwerkoptiek richt zich op wat er zich tussen mensen afspeelt. De blik wordt verlegd van autonome individualiteit naar wederkerig verantwoordelijke relaties: van het 'in' naar het 'tussen' of 'inter'. Hierdoor treedt een verschuiving op van het denken naar het doen.

De verschuiving is de overgang van:
-intrapersoonlijk naar interpersoonlijk,
-denken, de onzichtbare activiteit, naar handelen, de zichtbare activiteit.
-privé naar openbaar

Dit gaat samen met de ontwikkeling van zelfverwerkelijking (werken aan het eigen geluk) naar ook een ander laten lukken, wat begint met echte interesse in de ander.

De schepping van Adam, Michelangelo, Sixtijnse kapel, ca. 1511

“ ‘Ik kan niet in mijn eentje handelen, omdat mijn handelingen altijd betrekking hebben op de wereld die ik deel met anderen voor wie mijn handelen altijd gevolgen heeft.’ ”

In het artikel ‘het hulpverleningsmodel’ in HC 2014-3 heb ik het verschil tussen intrapersonaal en interpersoonlijk al verwerkt.

Denken

Denken wordt door Hannah Arendt ‘de geluidloze dialoog van het ik met zichzelf’ genoemd en kan begrepen worden als de actualisering van de oorspronkelijke dualiteit of splitsing tussen mij en mezelf, die inherent is aan het bewustzijn.

Het bewustzijn wordt dan opgevat als een representatievermogen; het vermogen aanwezig te stellen wat niet meer aanwezig is. Het beeld dat we ons herinneren (geheugen).

‘Contact’

Verder is het een kenmerk van het denken dat we ons terugtrekken uit de gevoelde werkelijkheid. Als we denken verbreken we het contact en trekken ons terug in onszelf. Dit fenomeen wordt in de praktijk van de haptonomie gebruikt om iemand het verschil tussen ‘in contact zijn’ en ‘op zichzelf zijn’ te laten voelen. Het wordt ook wel geïnterpreteerd als het verschil tussen ‘in je lijf zijn’ en ‘in het hoofd zijn’

Samenvattend: Het denken is een intrapersonaal gebeuren. De persoon staat in relatie met zichzelf en de actie is privé.

Handelen

De overgang van denken naar handelen wordt door Ellen Geerlings treffend verwoord in ‘Kiezen of delen’, p. 222: ‘Terwijl ik voor anderen altijd als één verschijn ben ik in de eenzaamheid van het denken ‘twee-in-één’. De dualiteit tussen mij en mijzelf die het denken kenmerkt, verdwijnt zodra ik met anderen ben. Voor hen verschijn ik als één.’

‘Iemand zijn’ is in de ogen van Hannah Arendt zonder angst jezelf zijn, waardoor je vrij je eigen waarden en opvattingen kunt ventileren.

Hiervoor is de pluraliteit (het met anderen zijn) voorwaarde. Handelende mensen hebben de aanwezigheid van anderen nodig voor wie zij kunnen verschijnen.

‘Ik kan niet in mijn eentje handelen, omdat mijn handelingen altijd betrekking hebben op de wereld die ik deel met anderen voor wie mijn handelen altijd gevolgen heeft.’ (Kiezen of delen p.194)

Dit komt geheel overeen met het principe van de haptonomie waarbij de werkelijk menselijke ontmoeting de wederzijdse bevestiging inhoudt.

Denken en handelen

Het bij elkaar horen van denken en handelen wordt door Ellen Geerlings als volgt verwoord:

‘Onze menselijkheid wordt gewaarborgd door het samenspel van twee tegengestelde bewegingen: de terugtrekking in het denken waarin we pas ten volle leven en naar de andere kant het optreden in de openbaarheid waarin we ons als persoon manifesteren.’ (Kiezen of delen. p.225)

De onderbouwing van de haptonomie staat op twee pijlers.

De eerste pijler is de zelfverwerkelijking. Dit is de pijler die uitgewerkt wordt in het ontwikkelingsmodel van het ITH, en gesteund wordt door de filosofie van Hannah Arendt. Het is de voorwaarde voor de tweede pijler: de zelfverwezenlijking (= er voor de ander zijn). Je moet eerst een zelf worden, wil je iets kunnen betekenen voor een ander. Deze laatste pijler wordt ondersteund door de dialogische filosofie; de filosofie van Martin Buber en Emmanuel Levinas.

De zelfverwerkelijking is dus geen doel op zich maar het middel dat zelfverwezenlijking mogelijk maakt. De zelfverwezenlijking met het doel anderen te laten lukken. De zelfverwerkelijking wordt ook wel zelfontplooiing genoemd, en de zelfverwezenlijking zelfvoltooiing.

Zelfverwerkelijking	Zelfverwezenlijking
Op zichzelf gericht	Op de ander gericht
Eigenbelang, egoïsme	Belang van de ander, altruïsme
Ontwikkeling tot persoon	Ontwikkeling tot medemens
Ontwikkeling tot zelfstandigheid	
Middel (zelfontplooiing)	Doel (zelfvoltooiing)
1 ^e zin van het leven	2 ^e zin van het leven
Iemand zijn	Er voor de ander zijn

De haptonomie gaat dus over het leven van alledag: over hoe we met elkaar omgaan en dat betreft niet alleen de omgang met elkaar in de gezondheidszorg. Wil de haptonomie een ruimer werkveld krijgen dan alleen de gezondheidszorg - Anne-Jan van Minnen noemde dat in zijn toespraak van 28 november 2015 - dan is de verwijzing naar de presentieeler van Professor Baart voor de hand liggend. Voor degenen, die zich willen oriënteren op de presentiebenaandering, verwijs ik naar het filmpje 'presentie in 10 minuten' - op de website van de Stichting Presentie - of naar de diereede van Professor Baart voor de Universiteit van Humanistiek, die vastgelegd is in het kleine boekje 'Van Bewegen naar Bewegenheid'.

Het verbaast mij steeds dat ik op de studiebijeenkomsten van de Stichting Presentie in de Nicolaaskerk in Utrecht bij mijn weten de enige aanwezige uit de wereld van de haptonomie ben. Je kunt je inschrijven voor de nieuwsflits van de Stichting Presentie om op de hoogte gebracht te worden van de studiebijeenkomsten.

Literatuur:

Baart, Andries:

Van bewegen naar bewegeneheid, Uitgeverij SWP, Amsterdam, 2011

Geerlings, Ellen:

Kiezen of delen, Boom, Amsterdam, 2015

Laumans, Wim:

Het hulpverleningsmodel, tijdschrift Haptonomisch Contact, HC 2014-3

Oosterling, Henk:

Woorden als daden, JapSambooks, Rotterdam, 2009

Schutter, Dirk de, en Peeters, Remi:

Hannah Arendt, Klement, Zoetermeer, 2015

Steenhuis, Peter Henk:

Het leven is niet leuk als je je mond houdt.

Het denken van Marli Huijter (Denker des Vaderlands), Boom, Amsterdam, 2015

De Kus 1, Jeroen Henneman, 1992